

Katowice 2016-03-26

dr hab. Waldemar Wojtasik
Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytetu Śląskiego

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Katarzyny Zawadzkiej

***Polskie partie i ugrupowania polityczne wobec środowiska mniejszości
seksualnych, Szczecin 2016 (ss. 325)***

napisanej pod kierunkiem dra hab. Łukasza Tomczaka, prof. US

Problematyka kreacji i ochrony praw mniejszości seksualnych należy do relatywnie nowych obszarów poszukiwań badawczych w Polsce. Wynika to, przede wszystkim, z krótkiego okresu społecznej akceleracji postulatów środowisk LGBT, mającej swój faktyczny początek nieco ponad ćwierć wieku temu. Nie bez znaczenia jest także gwałtowny rozwój technik i narzędzi komunikacji politycznej, które umożliwiły umieszczenie w przestrzeni społecznej postulatów i wzmocnienie zainteresowania prawami mniejszości przez partie polityczne. Z tych powodów, ale również z potrzeby generowania przez polskich naukowców studiów analitycznych osadzonych w praktyce, wybór tematu rozprawy przez mgr Katarzynę Zawadzką uznaję nie tylko za trafny, ale przede wszystkim potrzebny z praktycznego punktu widzenia. Na podkreślenie zasługuje także fakt, że praca powstała w Uniwersytecie Szczecińskim, którego badacze (m.in. Łukasz Tomczak, Krzysztof Kowalczyk czy Maciej Drzonek) położyli podwaliny pod powstanie nowoczesnych studiów partyjnych i wyborczych w Polsce. Dlatego też cieszyć może niezmiernie, że środowisko szczecińskie dba także o rozwój naukowy młodych badaczy, czego najlepszym dowodem jest przedstawiona praca.

Recenzowana dysertacja należy do prac interdyscyplinarnych (choć sama Autorka osadza ją przede wszystkim w politologicznym nurcie badań), co wynika już z samego jej tytułu. Prace z pogranicza nauk politycznych i socjologii nie należą do rzadkości w rodzimym piśmiennictwie i w przeważającej mierze dotyczą badań nad różnymi aspektami polityzacji

zjawisk społecznych. Warto jednak dodać, że recenzowana dysertacja nosi w sobie także wątki normatywne, odwołujące się, w swojej istocie, do nauk prawnych. Docenić więc należy wybór problemu badawczego, który operacjonalizuje proces implementacji relatywnie nowego zjawiska społecznego (nabywania podmiotowości politycznej przez środowiska mniejszości seksualnych) do instytucjonalnych form politycznej reprezentacji. Baza źródłowa prac podejmujących problematykę badań nad polityzacją ruchów LGBT jest w Polsce uboga, stąd postawione sobie przez Autorkę zadanie badawcze należy określić jako ambitne. Lektura rozprawy doktorskiej sprawia, że wrażenie interdyscyplinarności jest jeszcze silniejsze. Generalnie jednak, zarówno zamysł zadania badawczego, jak i jego realizację oceniam bardzo pozytywnie.

Przedstawiona rozprawa doktorska liczy 325 stron i składa się ze *Wprowadzenia*, czterech rozdziałów, *Podsumowania*, *Bibliografii*, *Wykazu skrótów*, oraz *Streszczeń pracy w języku polskim i angielskim* (te ostatnie poza Spisem treści i numeracją stron). Struktura pracy nie budzi większych wątpliwości, choć rzuca się w oczy dyspersja w wielkości rozdziałów II i III w stosunku do pozostałych. Jak miemam, jest to spowodowane przyjęciem założenia o koncentracji w nich wątków analitycznych dotyczących poszczególnych obszarów badawczych. Pewien niedosyt pozostawia lektura *Wprowadzenia*, w którym Autorka niewystarczająco umotywowała przesłanki za przyjęciem zaprezentowanego modelu badawczego. W sposób przejrzysty zostało napisane *Podsumowanie*, które zawiera zarówno egzegezę przedmiotu studiów, jak i na jego podstawie można wskazać nowe kierunki badań w obszarze relacji pomiędzy środowiskami mniejszości seksualnych a partiami i ugrupowaniami politycznymi.

We *Wprowadzeniu* Autorka przedstawia te czynniki, które zadecydowały o zainteresowaniu podjętą problematyką oraz elementy, będące ogólnym konstruktem zadania badawczego. Ja sama pisze: „*Głównym celem niniejszej dysertacji było przeprowadzenie analizy relacji pomiędzy ruchem LGBT a polskimi partiami i ugrupowaniami politycznymi*”. Wydaje mi się, zadanie badawcze należałoby przeformułować w taki sposób, aby czytelniejszy stał się związek z hipotezami i pytaniami badawczymi. Autorka zaproponowała hipotezę główną w brzmieniu: „*Istnieje zależność między działalnością organizacji środowisk mniejszości seksualnych a działaniami polskich partii politycznych*”, która nie budzi moich zastrzeżeń. Moje wątpliwości budzi natomiast zaproponowanie najpierw 5 hipotez szczegółowych, a dopiero później 8 pytań badawczych (s.14). Weryfikacja hipotez badawczych powinna być drogą do uzyskania odpowiedzi na postawione pytania. W

przypadku przedstawionego modelu nie jest wiadomym, które hipotezy są w związku przyczynowym z pytaniami badawczymi. Brakuje mi tutaj także dokładniejszego przedstawienia zastanego stanu wiedzy i piśmiennictwa w literaturze światowej (odwołano się jedynie do 4 źródeł(s.5)), które pomogłoby lepiej ocenić nie tyle trafność, co adekwatność zaproponowanego ujęcia. Realizacja tak skonstruowanego zadania badawczego wymagała zastosowania adekwatnych metod. Dla weryfikacji hipotez szczegółowych, oraz odpowiedzi na pytania badawcze Autorka postanowiła zastosować różne metody badawcze: genetyczno-historyczną, komparatystyczną, behawioralną, decyzyjną oraz analizę instytucjonalno-prawną (s.15).

Struktura rozprawy została podporządkowana zadaniu badawczemu i jest logiczna. Kolejne części mają charakter wynikający z celu i charakteru pracy oraz jej wcześniejszych elementów. W rozdziale I Autorka przeprowadza rozważania definicyjne i praktyczne dotyczące podziałów występujących na scenie politycznej, w ramach diady lewica-prawica. Dokonała także charakterystyki rywalizacji politycznej pomiędzy partiami i ugrupowaniami politycznymi, ze szczególnym uwzględnieniem warstwy semantycznej. Opisaną w nim siatkę pojęć nie budzi wątpliwości, tak co do związku z celem pracy, jak i merytorycznych kompetencji Autorki. Na tej podstawie, z całym przekonaniem można stwierdzić, że Badaczka dobrze orientuje się w poruszanej problematyce.

Rozdział II stanowi wielopłaszczyznową operacjonalizację pojęcia ruchu społecznego i w tym kontekście osadza rozwój środowisk LGBT na świecie, poprzez jego ewolucję organizacyjną i transformacje założeń ideowych. Biorąc pod uwagę stopień skomplikowania opisywanej materii, na wyróżnienie zasługuje logiczna struktura omawianego rozdziału, a także jasność wywodu niełatwych przecież kwestii. W strukturze rozdziału da się wyróżnić trzy, komplementarne części. W pierwszej przedstawiono determinanty kształtowania się środowiska mniejszości seksualnych. Druga poświęcona jest rozwojowi organizacji mniejszości seksualnych w Polsce. Trzecia część dotyczy społecznego odbioru postulatów środowiska mniejszości seksualnych. W tym ostatnim przypadku, Autorka wskazała na zmiany zachodzące postrzeganiu postulatów mniejszości seksualnych przez polskie społeczeństwo.

Rozdział III stanowi analizę stanowisk polskich partii i ugrupowań politycznych wobec postulatów środowiska mniejszości seksualnych. W jego ramach dokonany został zabieg symplifikacyjny, polegający na wyodrębnieniu konkretnych postulatów środowiska LGBT:

równouprawnienia na rynku pracy; tożsamości płci; ratyfikacji Karty Praw Podstawowych oraz Konwencji w Sprawie Zapobiegania i Zwalczania Przemocy, legalizacji związków partnerskich, adopcji dzieci przez pary nieheteroseksualne, edukacji seksualnej i ochrony zdrowia, oraz przeciwdziałania przemocy słownej i fizycznej. Okres objęty badaniami obejmował lata 2001-2015 co jest tożsame z datami wyborów parlamentarnych w Polsce. Co warte podkreślenia, zakres ten zawierał czas zarówno przed przystąpieniem Polski do UE, jak i czas już po akcesji. Zabieg taki pozwolił na uchwycenie dynamiki zmian zachodzących tak w formułowaniu postulatów przez środowiska mniejszości seksualnych, jak i wpływu prawodawstwa europejskiego na ten proces.

Rozdział IV zawiera pogłębioną refleksję na temat aktywności politycznej przedstawicieli środowisk LGBT w Polsce. Została ona przeprowadzona na dwóch płaszczyznach: społecznej i wyborczej. Takie rozróżnienie jest istotne z punktu widzenia uchwycenia dynamiki zmian, szczególnie w ramach narodowych cykli wyborczych. W pierwszej płaszczyźnie następuje uogólnione generowanie postulatów, a w wymiarze wyborczym ich polityczna konkretyzacja. Dzięki temu jest możliwe przedstawienie skategoryzowanych różnic pomiędzy poszczególnymi partiami politycznymi. Lektura tego rozdziału przekonuje mnie, że w obu płaszczyznach Autorka wykazała niezbędne kompetencje badawcze. Ostateczny efekt tego rozdziału uważam za bardzo dobry, tym bardziej, że znajduję tutaj próby ujęć o charakterze sygnifikacyjnym, wskazujących na występujące efekty kontaminacyjne w badanych obszarach. A to dowodzi szerokich horyzontów poznawczych Autorki, umożliwiających łączenie refleksji z różnych dyscyplin nauki.

Rozprawę kończy *Podsumowanie*, które zawiera wnioski z badań oraz opinie Autorki. Mają one dwa źródła. Pierwszym są odwołania literaturowe, w ramach których, w syntetycznej formie, przedstawiono główne kierunki badań nad środowiskiem mniejszości seksualnych w perspektywie procesów polityzacji. Drugim są wnioski z badań własnych, przytoczone w ogólnej formie weryfikacji hipotez badawczych, zaproponowanych we *Wprowadzeniu*. Sposób weryfikacji hipotez jest, jak mi się wydaje, immanentną cechą podejścia do badań prowadzonych przez Autorkę, która nie stara się narzucić swojej interpretacji faktów, a w większości przypadków zarysowuje jedynie możliwe ścieżki wnioskowania. Świadczy to o dojrzałości poznawczej, gdyż szczególnie w naukach politycznych często spotyka się rozważania naukowe, których głównym zadaniem jest polemika z jakimś stanowiskiem, bądź w odwrotnej sytuacji jego apoteoza. Pomimo

występujących pokus łatwych mentalnie odzwierciedleń na poziomie skrajnych interpretacji przykładów działania środowisk LGBT w Polsce. Autorka szczęśliwie się ich wystrzegła i poszła drogą rzeczywistego dyskursu naukowego. Traktuje to jako główną zaletę przedstawionej dysertacji, świadcząca o posiadanym warsztacie i naukowym wyrobieniu Autorki.

Ostatnią częścią w strukturze pracy jest *Bibliografia*, która zawiera wykaz publikacji cytowanych z podziałem przedmiotowym na: (1) Dokumenty; (2) Monografie i artykuły; (3) Raporty, opracowania, ekspertyzy, komunikaty z badań; (4) Internet i prasa; (5) Wywiady. Taki zabieg delimitacyjny czyni sporządzone zestawienie przejrzystym, w którym łatwo można odnaleźć szukane źródła. Zarazem unaocznia jak wielką pracę wykonała Autorka, wyszukując, analizując i wykorzystując przedstawione źródła. Ich bogactwo odnosi się nie tylko do baterii dokumentów źródłowych, ale także zawiera najważniejsze dzieła naukowe z poruszanej problematyki. Dokonany podział na źródła pierwotne (dokumenty, komunikaty i raporty) i wtórne (literatura, artykuły naukowe, źródła internetowe) wydaje się mieć oparcie w charakterze pracy. Jednocześnie cieszą liczne odwołania do źródeł obcojęzycznych, co ukazuje otwarcie Autorki na naukę światową. Nie mogło być jednak inaczej, biorąc pod uwagę przedmiotowy aspekt przedstawionej dysertacji.

Całość treści pracy odpowiada zadaniu badawczemu sformułowanemu we *Wprowadzeniu*. Jest podporządkowana poszukiwaniu odpowiedzi na pytania badawcze, racjonalizując szeroko zarysowany kontekst problemowy. Biorąc to pod uwagę, Autorka musiała w ten sposób wytyczyć ścieżki problemowe, aby były względem siebie komplementarne pod kątem istotności problemów i głębokości badań. Warto również podkreślić walory techniczne pracy. Pierwszym jest język, naukowy i klarowny, ale zarazem zrozumiały i nieuciążliwy dla czytelnika. Instytucjonalne odwołania pojęciowe, pomimo znacznego stopnia skomplikowania (wynikającego zarówno z kwestii translacyjnych jak i dynamiki opisywanych zjawisk) zostały zinterpretowane właściwie i spójnie poprowadzone przez całość pracy. Klarowność struktury wewnętrznej poszczególnych rozdziałów jest wspierana przez dyscyplinę badawczą i brak przedmiotowych dygresji, które mało (albo wręcz nic) wnoszą do realizacji zadania badawczego. W nielicznych miejscach można dostrzec błędy stylistyczne. Przypisy w rozprawie zostały wykonane prawidłowo, z nielicznymi drobnymi brakami. Biorąc pod uwagę wymiar formalno-warsztatowy przedstawiona praca jest na dobrym poziomie, cechuje ją staranność i zadbanie o szczegóły.

Z recenzenckiego obowiązku chcę jednak zwrócić uwagę na kilka drobnych kwestii, które wymagałyby dopracowania, szczególnie w perspektywie możliwego wydania pracy drukiem. Po pierwsze, dla jasności przedstawianego wyводу należałoby dokonać dyskrepancji pojęć, które stanowią treść rozdziału I. Chodzi mi tutaj przede wszystkim o jasne rozróżnienie pomiędzy pojęciami środowiska politycznego, ugrupowania politycznego i partii politycznej. Tym bardziej, że Autorka odchodzi od ich normatywnego rozumienia (s.36) na rzecz ujęcia funkcjonalistycznego. Opisując diadę lewica-prawica brakuje mi odwołania do modeli kwantytatywnych, które mogłyby pełnić funkcję obiektywizującą w prowadzonych badaniach (s.38-44). W rozdziale III brakuje wprowadzenia, które pozwoliłoby się czytelnikowi zorientować, dlaczego wyodrębnione kwestie przedmiotowe stały się przedmiotem badań. Moje największe wątpliwości budzi umieszczenie w Rozdziale IV części IV.1 (s.243-249), która choć ciekawa, wykazuje słaby związek z resztą treści. Wszystkie powyższe uwagi nie umniejszają w najmniejszym stopniu mojej pozytywnej opinii o recenzowanej pracy.

Konkludując, rozprawa doktorska mgr Katarzyny Zawadzkiej jest pracą oryginalną, dotyczy ważnego z poznawczego punktu widzenia zagadnienia i realizującą cele, które zostały sformułowane w chwili projektowania zadania badawczego. Biorąc powyższe pod uwagę stwierdzam, że dysertacja pt. *Polskie partie i ugrupowania polityczne wobec środowiska mniejszości seksualnych* jest udanym przykładem rozprawy doktorskiej. Nowatorska problematyka pracy oraz jej ostateczny efekt pozwalają mi zwrócić się z wnioskiem o wyróżnienie rozprawy oraz skierowanie jej do druku. Ten ostatni wniosek formułuję nie tylko z chęci upowszechniania wiedzy, ale także na bazie istniejących potrzeb dydaktycznych.

W związku z powyższym wyrażam jednoznacznie pozytywną opinię, że spełnione zostały wymogi postawione przez ustawę o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.) w odniesieniu do stopnia naukowego doktora. Tym samym wnioskuję o dopuszczenie mgr Katarzyny Zawadzkiej do kolejnych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

dr hab. Waldemar Wojtasik

